

DOKUMENTATION: Dialog om implementeringen av demokrativillkoren

26 november 2024

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Företrädarskap och ansvar	5
Civilsamhällets erfarenheter av att vidta åtgärder	5
Osäkerhet kring demokratiska värderingar och rädsla för negativ uppmärksamhet.....	6
Möjligheten att styra och kontrollera olika nivåer i organisationen.....	7
Företrädarrollen	8
Att ta avstånd.....	9
Samarbete med andra organisationer	9
Påverkan på organisation	12
Risk för ökad administrativ börda	12
Anställda och förtroendevalda som bryter mot demokrativillkoren	13
Samordning mellan myndigheter.....	13
Önskat stöd från CVE och MUCF.....	14
Övriga myndigheter och nationella aktörer	15
Civilsamhällets demokratifrämjande uppdrag.....	16
Oklarheter kring definitioner av icke-demokratiska uttalanden och ageranden.....	16
Risk för ökad försiktighet och minskad mångfald.....	16
Relationen mellan olika rättigheter.....	17
Att arbeta demokratifrämjande i antidemokratiska miljöer	18
Civilt motstånd.....	18
Risk att demokrativillkoren och stödfunktionerna utnyttjas	19
Mediala bilder och den politiska viljan	19
Sammanfattning	21
Bilaga 1: Deltagare	23
Bilaga 2: Diskussionsfrågor	24
Bilaga 3: Utdrag ur proposition 2023/24:119	25

Dokumentationen färdigställdes i januari 2025.

Bakgrund

I juni 2024 antogs propositionen *Statens stöd till trossamfund och civilsamhället – enhetliga och rättssäkra villkor* (2023/24:119) av riksdagen, allmänt känd som ”demokrativillkoren”. Propositionen och dess innehåll har föregåtts av ett flertal utredningar, överenskommelser och en tidigare proposition som drogs tillbaka av den nytillträdde regeringen hösten 2022. Den nya lagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 2025, avser statligt stöd till trossamfund och stöd ur Allmänna arvsfonden. Arbeta pågår i Regeringskansliet för att införa likalydande villkor i övrig bidragsgivning till civilsamhället.

Många civilsamhällesorganisationer har noga följt processen som lett fram till de så kallade demokrativillkoren. NOD (Nationellt organ för samråd och dialog mellan regeringen och det civila samhället) har uppfattat att det finns ett behov av att samla civilsamhällets frågor, farhågor och erfarenheter och diskutera dessa med bidragsgivande myndigheter inför att villkoren ska implementeras. Därför initierade NOD under sommaren 2024 en dialogprocess med syfte att öka samsynen kring tolkning och implementering av demokrativillkoren, minimera risken för oönskade effekter för civilsamhället och öka förståelse för ideella och offentliga aktörers förutsättningar och utmaningar i samband med implementeringen.

I juni 2024 öppnade NOD en enkät som riktade sig till civilsamhället. Organisationer gavs möjlighet att svara på frågor om vilka konsekvenser de trodde att implementeringen av demokrativillkoren skulle få för deras organisation och för civilsamhället i stort, samt vilka frågor de skulle vilja diskutera med bidragsgivande myndigheter. Organisationerna kunde också anmäla sitt intresse att delta i dialogen och i en referensgrupp för att bidra i utformningen av dialogmötet.

Alla organisationer som anmält intresse via enkäten bjöds in till dialogen den 26 november 2024. Utöver dessa bjöds även ett antal organisationer som sedan tidigare haft en dialog med Regeringskansliet in, samt alla de myndigheter som enligt MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) fördelar statliga medel till civilsamhället. Totalt skickades inbjudan till 21 myndigheter och 49 civilsamhällesorganisationer. 36 civilsamhällesorganisationer och 11 myndigheter fanns representerade under dialogmötet. Samtliga deltagande aktörer listas i bilaga 1.

CVE (Center mot våldsbejakande extremism) och MUCF bjöds in att inta en särskild framträdande roll under dialogen med anledning av deras särskilda kompetens på området och de regeringsuppdrag som tilldelats dem under 2024. [CVE har i uppdrag inrätta en stödfunktion](#) till vilken myndigheter och andra aktörer som fördelar offentliga

medel till civilsamhället kommer att kunna vända sig med frågor om våldbejakande extremism eller andra antidemokratiska miljöer. [MUCF har fått medel för att utveckla en stödfunktion](#) för bidragsgivande aktörer i frågor om kontroll, uppföljning, förebyggande av oegentligheter och enhetlig tillämpning av demokrativillkoren. Dessutom har MUCF fått i uppdrag att inrätta en stödfunktion som ska stödja civilsamhällesorganisationer som vill utveckla sin förmåga att hantera nödvändiga krav på administrativ kompetens.

Diskussionsfrågorna utformades med stöd av enkätsvaren, synpunkter från referensgruppen samt inspel från CVE och MUCF. Frågorna delades in i tre kategorier: företrädarskap och ansvar, påverkan på organisation och civilsamhällets demokratifrämjande uppdrag. Diskussionsfrågorna finns i bilaga 2.

Företräderskap och ansvar

Det första dialogpasset handlade om vem som räknas som företrädare, hur långt en organisations ansvar kan och bör sträcka sig, vad det innebär att ta avstånd och om osäkerheten kring vad som anses vara demokratiska värderingar.

Civilsamhällets erfarenheter av att vidta åtgärder

Flera deltagare betonar att själva kärnan och drivkraften i civilsamhället är att värna demokratiska idéer och värderingar. Man menar att det ligger i civilsamhällets natur, och egenintresse, att handlingar och uttalanden som bryter mot demokratins idéer ska bemötas med tydliga åtgärder. Alla demokratiska organisationer har stadgar och andra styrdokument som slår fast vilka värderingar som gäller, och om en medlem eller någon annan person med koppling till organisationen bryter mot dessa så vidtas åtgärder. En synpunkt som framfördes var att demokratin och de demokratiska idéer som anammats av staten har sitt ursprung i civilsamhället, och att det finns viss en viss ironi i att staten nu använder dessa idéer och värderingar för att ställa krav på civilsamhället.

Civilsamhällesorganisationerna har flera exempel på hur deras respektive organisationer har hanterat situationer där en person agerat eller uttalat sig i strid med organisationens värderingar. Oftast innebär det att i ett första skede prata med personen i fråga och utreda vad som hänt, det kan till exempel handla om att personen skrivit något olämpligt på sina sociala medier. Om personen inte vill kännas vid sitt misstag eller man inte kan komma överens om en lösning kan det bli fråga om uteslutning, men oftast går det att hitta alternativa lösningar så som att ge personen andra uppgifter eller mandat. Man menar också att det är viktigt att man efter att ha hanterat situationen arbetar för att den inte upprepas. Generellt sett uppfattar organisationerna att det inte är särskilt svårt eller kontroversiellt att hantera enskilda personers felaktiga ageranden eller uttalanden inom organisationen.

MUCF menar att de nya demokrativillkoren för de allra flesta organisationer inte kommer att innebära särskilt stora förändringar. Liknande krav ställs redan på organisationer som mottar statliga medel och propositionen kan ses som ett förtydligande av dessa. Det är viktigt att organisationer tydligt tar avstånd från antidemokratiska värderingar, samtidigt som man menar att det finns en förståelse för att det inte är möjligt för organisationer att ha uppsikt över alla sina medlemmar. MUCF förklarar att det inte är meningen att en enskild persons agerande ska kunna underminera en hel organisation, men förtydligar att varje situation är unik och det spelar roll hur en organisation reagerar när en individ agerar eller uttalar sig i strid med demokrativillkoren.

Osäkerhet kring demokratiska värderingar och rädsla för negativ uppmärksamhet

Några deltagare uttrycker att det finns en ängslighet i civilsamhället kring vad det innebär att leva upp till demokratiska värderingar. Man menar att det är relativt enkelt att ta avstånd när det gäller lagbrott eller tydligt antidemokratiska uttalanden eller ageranden, men att situationerna sällan är ”skolboksexempel” utan mer komplexa. Osäkerheten och oron för att bli stämplad som icke-demokratisk riskerar att spä på godtyckliga kontroller och negativ särbehandling på lösa grunder. Två exempel som nämns är att valberedningar gjort långtgående och omotiverade kontroller av styrelsekandidater, och att en valberedning inte velat föreslå en person på grund av kopplingar till ett visst parti. Ytterligare deltagare vittnar om att det finns en rädsla för att det ska tolkas som att den egna organisationen tar ställning när man bjuder in en viss part till publika samtal om en kontroversiell fråga.

Ett antal deltagare menar att den nämnda ängsligheten riskerar att försvaga demokratin och minska mångfalden inom civilsamhället. Tendensen, tror man, kan delvis bero på att många civilsamhällesorganisationer är rädda att enstaka händelser ska tas ur sin kontext och få stor påverkan på hela organisationen. Civilsamhällesorganisationer har ofta små ekonomiska resurser och är dessutom i hög grad beroende av människors tillit, vilket gör dem särskilt sårbara för negativ uppmärksamhet i media och politiska utspel. Misstänkliggöranden i media och från det omgivande samhället kan leda till förhastade beslut som underminerar organisationen. Organisationen måste få tid att utreda internt vad som hänt och att eventuellt vidta åtgärder, idag upplever flera att den processen förväntas gå oerhört snabbt. Samtidigt är det viktigt att de bidragsgivande myndigheterna påskyndar sin utredning, eftersom det kan skapa ekonomiska svårigheter för organisationen och öka risken att bli utdömd av det omgivande samhället under tiden.

Några deltagare menar att det på lokal nivå finns en särskild risk att politiker låter sig påverkas av den allmänna opinionen och fattar beslut som inte grundas i vare sig propositionen eller i myndigheters riktlinjer. En organisation tycker sig se en tendens till att myndighetspersonal ibland använder sin position till att uttrycka en ståndpunkt eller politisk åsikt. Även en del myndigheter uttrycker oro kring att råka ge bidrag till ”fel” organisationer. Deltagarna betonar att det därför är av största vikt att det finns en likvärdighet och en förutsägbarhet i implementeringen nationellt, regionalt och kommunalt. Det är viktigt att offentliga bidragsgivare fattar väl underbyggda beslut och inte låter sig påverkas av den allmänna opinionen eller de politiska vindar som blåser för tillfället.

En organisation lyfter att uttryck för rasism kan vara väldigt specifika och svåra att identifiera om man inte har rätt kompetens. Den kunskapen finns inte alltid hos vare sig

civilsamhälleorganisationer eller bidragsgivare. Deltagaren menar att okunskapen om organisationens målgrupp och frågor gör att man måste lägga mycket tid och resurser på att utbilda bidragsgivande aktörer och arbeta proaktivt för att inte händelser och debatter i omvärlden ska spilla över på organisationen och dess medlemmar. Dessutom förändras både antidemokratiska uttryck och synen på demokratiska värderingar över tid. Det som ses som oproblematiskt idag, kanske ses som antidemokratiskt i framtiden eller tvärtom – hur förhåller vi oss till det? Flera deltagare uttrycker även att det råder en viss förvirring kring hur demokrativillkoren förhåller sig till straffrättsliga definitioner av olika överträdelser och undrar hur detta kommer att påverka tillämpningen.

Möjligheten att styra och kontrollera olika nivåer i organisationen

Olika organisationer skiljer sig åt i struktur och i den nationella nivåns kapacitet att styra och stötta regionala och lokala nivåer. I en del organisationer vänder sig lokalavdelningen till riksorganisationen för rådgivning om en situation uppstår lokalt och man kommer gemensamt fram till en lämplig åtgärd. Å andra sidan anser flera deltagare från civilsamhället att skyldigheten att vidta åtgärder ligger hos den lokala avdelningen om det är där man brutit mot villkoren, även om lokala ageranden självklart berör även riksorganisationen.

MUCF menar att myndigheten i de fall som en företrädare har brutit mot demokrativillkoren kommer att ställa frågor till den nivå av organisationen som mottagit bidraget. Om en företrädare för en lokal- eller medlemsförening brutit mot villkoren, men det är riksnivån som mottagit medel, kommer myndigheten i första hand att kontakta riksorganisationen. Det är sedan riksorganisationens ansvar att ställa frågor till lokal- eller medlemsföreningen.

I vissa organisationer, till exempel i flera trossamfund, är de lokala aktörerna egna juridiska personer som agerar självständigt. Man pekar på att en ökad centralstyrning med syfte att kontrollera att hela organisationen lever upp till demokrativillkoren både strider mot organisationens värderingar och dessutom är svårt att genomföra rent praktiskt då man saknar strukturer för detta.

Det finns ett antal exempel på hur decentraliserade civilsamhällesorganisationer arbetar för att hela organisationen ska ställa sig bakom samma värderingar. Att granska lokal- eller medlemsföreningarnas stadgar anses av flera organisationer som en rimlig kontrollåtgärd. Ett annat exempel är Studieförbunden i samverkan som har infört demokratiförklaringar som alla medlemmar och samarbetspartners måste ställa sig bakom. Det kan dock vara en utmaning att nå ut till alla nivåer i organisationen, och deltagarna lyfter att det oavsett goda rutiner och värdegrunder är omöjligt att säkerställa

att villkoren alltid efterlevs. Ett exempel som nämns är svårigheten att kontrollera om en extern person eller grupp ljugar om sin identitet vid uthyrning av en lokal.

Sammanfattningsvis menar deltagarna att bidragsgivande aktörer behöver en förståelse för och kunskap om civilsamhällets demokratiska uppbyggnad och att den organisatoriska strukturen kan se väldigt olika ut.

Företrädarrollen

Frågan om organisatoriska strukturer angränsar till frågan om vem som kan betraktas som företrädare för en organisation. Även om propositionen ger vissa riktlinjer så uppfattar många av deltagarna företräderskapet som diffust. Osäkerheten handlar bland annat om huruvida medlemsföreningar och individer längre ut i organisationen kan betraktas som företrädare, vilka undantag som eventuellt görs för unga företrädare och hur myndigheterna anser att ett avståndstagande bör ske när någon som anses vara en företrädare agerat eller uttalat sig olämpligt. Flera deltagare uppger att det är svårt att från centralt håll kontrollera medlemmars, lokal- och medlemsföreningars ageranden och uttalanden, särskilt för ett riksförbund med ett litet kansli och många medlemsföreningar (i vissa fall över tiotusen föreningar). Flertalet deltagare undrar hur bidragsgivare ser på paraplyorganisationer, som har väldigt lite inflytande över sina medlemmar.

Ytterligare ett område som flera deltagare har frågor kring är hur företräderskapet förhåller sig till konstnärlig frihet. Exempel som nämns är när en ideell kulturarrangör bokar en artist, eller när en kulturorganisation ger medel till en fristående teatergrupp. Kommer organisationen ställas till svars för innehållet i artistens eller teatergruppens framträdande?

Flera deltagare säger att man inte tolkar propositionen som att riksorganisationer bör eller förväntas kontrollera lokal- eller medlemsföreningar, utan att det handlar om att ha beredskap att agera om det kommer till riksorganisationens kännedom. Generellt menar flera deltagare att implementeringen av demokrativillkoren inte bör leda till att civilsamhället kraftigt ökar sitt förebyggande arbete. Några deltagare påpekar att organisationens nuvarande interna rutiner utgår från att endast förtroendevalda betraktas som företrädare, inte medlemmar eller anställda. Anställdas ageranden eller uttalanden hanteras i stället inom ramen för arbetsrätten. Många organisationer undrar dock ifall demokrativillkoren ställer högre krav på åtgärder än vad arbetsrätten gör, och hur man i så fall ska hantera det. Detta utvecklas under avsnittet "Påverkan på organisation".

Att ta avstånd

Flera representanter från civilsamhället önskar en ökad tydlighet kring vad det innebär att "ta avstånd" från ett agerande eller uttalande. Det finns en oro för att det man tidigare sett som en intern angelägenhet nu måste göras publikt för att räknas som avståndstagande. Många organisationer menar att det finns ett antal risker kopplat till avståndstagande. Att utesluta personer eller grupper kan få oönskade effekter som till exempel att det skapas parallella civilsamhällen med andra, mer tveksamma, finansieringskällor. Man menar också att det strider mot civilsamhällets idé att exkludera personer eller föreningar, och att ett avståndstagande eller uteslutning inte alltid är det mest ansvarsfulla alternativet. För vissa personer kan ett avståndstagande innebära att man blir utsatt för drev och hot från oliktankande grupper. Det finns dessutom en farhåga att det kommer att uppfattas som riskfyllt att företräda en organisation och att det därmed blir ännu svårare att rekrytera folk till olika företrädarroller såsom styrelseposter, särskilt i grupper som redan har låg tilltro till staten och myndigheter. När det gäller barn- och ungdomsorganisationer anser man att det borde finnas alternativ till att utesluta eller att peka ut och ta avstånd från enskilda personer. Några deltagare efterfrågar myndigheternas stöd i att ta fram riktlinjer och rutiner för att hantera antidemokratiska ageranden och uttalanden.

MUCF betonar att det är svårt att ge direkta svar om hur en organisation förväntas agera i en viss situation, utan att detta måste bedömas från fall till fall. Bidragsgivaren behöver till exempel ta hänsyn till ifall det olämpliga agerandet eller uttalandet skett inom ramen för ett bidragsfinansierat projekt, och ifall det är en återkommande företeelse eller inte. Man säger också att en volontär, medlem eller medlemsförening normalt inte kommer att betraktas som företrädare, men att det spelar roll ifall medlemmen eller medlemsföreningen deltar i ett sammanhang, till exempel ett panelsamtal, som organisationen är värd för.

MUCF säger också att om en organisation blir beviljad statliga bidrag så har man bevisligen uppfyllt demokrativillkoren. Myndigheter behöver sedan göra slumpvisa kontroller för att granska, men i de flesta fall kan dessa kontroller leda till en god dialog. Utifrån den dialogen kan organisationen förhoppningsvis hitta en lämplig åtgärd eller lösning på problemet. En myndighet kan dock aldrig instruera en organisation om vad de bör göra i en specifik situation.

Samarbete med andra organisationer

Det finns en viss oro i civilsamhället kring huruvida samarbetsorganisationers ageranden eller uttalanden kan komma att få konsekvenser för den egna organisationen. Man menar att "samverkanspartner" kan innebära väldigt olika saker. Det finns stora variationer i hur

mycket inflytandet man har över sin samarbetspartner och hur stor betydelse som de statliga medlen har i samarbetet. Flera organisationer, inte minst kyrkorna, har stora internationella nätverk vilket gör det svårt att följa upp efterlevnaden av demokrativillkoren hos alla samarbetspartners. Dels av praktiska skäl, dels eftersom stora delar av världen har andra sätt att se på frågor som i en svensk kontext är avgörande demokratiska värderingar. Internationellt sett är det svenska synsättet ofta i minoritet. En deltagare ställer sig frågan om det innebär det att den egna organisationen måste isolera sig från organisationer i omvärlden? Ytterligare ett exempel är en organisation som deltar i ett större internationellt projekt med flera andra organisationer. Hur påverkar det den egna organisationen om en företrädare för en av de andra deltagande organisationerna i projektet uttalar sig i strid med demokrativillkoren? En annan deltagare undrar hur lång ansvarskedjan är. Hur ser man på en tredje organisation, det vill säga som ens samarbetsorganisation samarbetar med?

Ett antal bidragsgivande aktörer påtalar att det spelar roll för bedömningen om organisationen i fråga mottar projektbidrag eller organisationsbidrag. I ett projekt är det relativt tydligt vilka som ingår, i vissa fall har organisationerna till och med sökt bidraget tillsammans, medan det är mindre tydligt när det gäller organisationsbidrag. MUCF förtydligar också att myndigheten alltid kontaktar den stödsökande organisationen även om det är en samverkanspartner som brutit mot villkoren.

Flera deltagare menar att civilsamhällesorganisationer redan idag samarbetar i för låg utsträckning, och att demokrativillkoren riskerar att spä på den trenden. Stora organisationer kan komma att bli ännu mer restriktiva med att ingå samarbeten med mindre organisationer som de inte känner sedan innan, vilket minskar mångfalden inom civilsamhället. Både företrädare för MUCF och civilsamhället förtydligar att de tolkat propositionen som att det räcker att organisationen granskar den offentliga information som finns lättillgänglig om samarbetspartnern, till exempel via en sökning på nätet. Om man där finner att en samarbetspartner bryter mot villkoren och avslutar samarbetet anses man ha vidtagit åtgärder. Några deltagare från civilsamhället påpekar dock att det för organisationer som stöttar en mängd små, lokala initiativ blir en överväldigande uppgift att söka igenom sociala medier på jakt efter eventuella olämpliga uttalanden innan man ingår ett samarbete eller betalar ut medel. Ett exempel är studieförbunden som stöttar studiecirkel och lokala föreningar som inte är anslutna till något riksförbund. Man befärar att tilliten i civilsamhället kommer att minska om organisationer granskar varandra i större utsträckning. Flera deltagare tror att MUCF:s stödfunktion kan spela en viktig roll för att motverka minskad samverkan i civilsamhället.

Inom ramen för den kommande stödfunktionen kommer CVE att bedöma huruvida organisationer eller personer har ”kopplingar till våldsbejakande extremism eller andra antidemokratiska miljöer”. En deltagare tycker att ska bli intressant hur ordet ”kopplingar” kommer att tolkas i implementeringen. CVE förklarar att det är svårt att ge en exakt definition eftersom det kan skilja sig från fall till fall. De yttranden som CVE lämnar till bidragsgivande aktörer ska dock redogöra för de eventuella kopplingar som framkommit, och den granskade organisationen ska i regel ges möjlighet att bemöta dessa uppgifter. Man påpekar också att CVE:s yttrande endast utgör en del av det underlag som bidragsgivaren använder i sin bedömning, och att dialogen kommer att ske mellan organisationen och den bidragsgivande aktören.

Påverkan på organisation

Det andra dialogpasset handlade om organisationernas kapacitet att säkerställa efterlevnad av demokrativillkoren, hur implementeringen påverkar förtroendevalda och anställda, hur man kan arbeta förebyggande utan att öka den administrativa bördan samt vilket stöd som civilsamhället önskar från CVE, MUCF och andra myndigheter.

Risk för ökad administrativ börda

Många civilsamhällesorganisationer upplever att den administrativa bördan växer i takt med ökade krav på granskning och kontroll, och man befärrar att införandet av demokrativillkoren kommer att innebära ytterligare administration. Dessutom tror man att mer resurser kommer att behöva gå till förebyggande kvalitetsarbete på alla nivåer i organisationen. Många organisationer är små, vissa helt utan anställda, vilket gör det svårt att hantera ökade krav på rapportering och kontroll och samtidigt bedriva den egentliga verksamheten. En deltagare påpekar att det i rörelser som ännu inte utvecklats till fullvärdigt demokratiska organisationer krävs en större administrativ insats och att kapaciteten att hantera uppkomna situationer internt inte alltid finns. På samma sätt skulle myndigheternas förväntningar på stora administrativa insatser kunna försvåra för personer med funktionsnedsättningar att leva upp till kraven.

Samtidigt är deltagarna överens om att det är viktigt att inte dras med i trenden och införa onödigt omfattande kontrollmekanismer som kan hämma verksamheten. En organisation uppfattar att vissa kommuner vill ligga i framkant när det gäller demokrativillkoren och därför genomför överdrivna åtgärder och spär på oron i civilsamhället på lokal och regional nivå. Flera organisationer menar att de befintliga strukturerna ofta är tillräckliga.

Det finns exempel på hur ökade krav på granskning och kontroll kan skapa svårigheter att bedriva verksamhet på andra sätt. En erfarenhet från idrottsrörelsen är att kravet på att registrera medlemmars personnummer skapar hinder i socioekonomiskt utsatta områden, där många ställer sig skeptiska till att dela med sig av personuppgifter. Deltagarna ställer frågan om det går att kompromissa i de fall där villkoren blir en stoppkloss för verksamheter som av olika skäl inte kan leva upp till en traditionell demokratisk struktur.

Vidare kommer införandet av demokrativillkoren innebära ett behov av utbildningsinsatser gentemot medlemmar och aktiva. Några deltagare menar att det är viktigt att vara proaktiv och att hela organisationen förstår att handlingar spelar roll, inte bara den demokratiska uppbyggnaden. Andra lyfter den ökade arbetsbördan som det innebär att ta fram interna riktlinjer och andra dokument (som ändå inte garanterar att

alla i organisationen verkligen anammar innehållet). Deltagarna menar också att den administrativa bördan beror på vilka krav som bidragsgivande aktörer kommer att ställa, både gällande egenkontroll och exempelvis dokumentation av samarbetspartners.

Anställda och förtroendevalda som bryter mot demokrativillkoren

Flertalet deltagare uttrycker en oro kring villkorens relation till lagen om anställningsskydd och hur arbetsrätten och demokrativillkoren förhåller sig varandra. Man menar att demokrativillkoren inte bör stå i konflikt med arbetsrätten, och att praxis idag är att anställda, till skillnad från förtroendevalda, generellt inte ses som företrädare och att det därför hanteras som en HR-fråga om en anställd agerar eller uttrycker sig olämpligt. Man anser inte att anställdas privatliv bör påverka bidragsgivningen, eller att det bör utgöra en grund för avsked. Återigen påpekar man behovet av att veta vad det innebär att "ta avstånd".

MUCF säger att det är mycket osannolikt att en myndighet kommer att kräva att en anställd avskedas, men att man kommer att föra en dialog med organisationen om en anställd agerat eller uttalat sig i strid med villkoren. Organisationerna kan komma att få en tidsram för att vidta åtgärder eller upprätta en handlingsplan som gör att man återigen uppfyller kraven.

Vissa deltagare menar att anställda och förtroendevalda som bryter mot demokrativillkoren kan hanteras på samma sätt som om de hade brutit mot organisationens egen värdegrund. Det fungerar i de fall som värdegrunden linjerar med demokrativillkoren, men blir svårare i vissa organisationer, till exempel trossamfund, där det finns en historia av acceptans för avvikande uppfattningar.

Ytterligare en fråga som lyftes gällande anställningar var hur myndigheter ser på att en riksorganisation använder sitt organisationsbidrag för att betala lön till sina anställda, som i sin tur arbetar med att stödja lokalföreningar. Kommer en lokalförenings agerande att ha påverkan på riksorganisationens organisationsbidrag och därmed möjligheten att betala ut lön till anställda?

Samordning mellan myndigheter

Flera deltagare menar att en ökad samordning mellan myndigheter och en mer centraliserad handläggning skulle frigöra administrativ tid för organisationerna. Det skulle dessutom öka enhetligheten i myndigheters bedömningar. Att olika myndigheter har olika regler och rutiner slukar tid och resurser för civilsamhället. De enhetliga villkoren (och andra pågående processer såsom Fritidskortet) öppnar upp för möjligheten att ha en enhetlig och samlad bedömning av vissa generella kriterier i stället för flera

enskilda. Man skulle till exempel kunna ha en portal där man uppger de uppgifter som efterfrågas och som flera bidragsgivare har tillgång till. Samtidigt påpekas att det är viktigt att varje myndighet gör sin egen bedömning och inte automatiskt ger avslag för att en annan aktör gjort det. Några deltagare lyfter att olika delar av civilsamhället har skilda logiker och är allt för mångfacetterat och för att kunna bedömas enhetligt.

Förslaget om samlade bedömningar angränsar till frågan om föreningsregister som lyfts i flera andra sammanhang, ett förslag som deltagarna är klivna till. Det är positivt om ett föreningsregister kan effektivisera det administrativa arbetet för alla parter, men det kan också inskränka den demokratiska friheten och vara särskilt obekvämt i vissa delar av civilsamhället där ansvar för en organisation i sig kan utgöra en känslig personuppgift.

Önskat stöd från CVE och MUCF

Företrädare för större civilsamhällesorganisationer lyfter att de gärna skulle ta emot stöd av CVE för att ta reda på om det finns oegentligheter i organisationen, på samma sätt som bidragsgivare kommer att kunna använda sig av stödfunktionen. Man önskar också kunskapshöjande insatser så som webinarium riktade till civilsamhället. CVE välkomnar förslagen och säger att de redan nu har möjlighet att erbjuda kunskapshöjande insatser till aktörer i civilsamhället. CVE arrangerar till exempel utbildningar och driver en stödtelefon för yrkesverksamma som kommer i kontakt med våldsbejakande extremism.

En deltagare efterfrågar att MUCF tar fram lättillgängliga riktlinjer och tydliggör vad det till exempel innebär att ”motarbeta det demokratiska styrelseskicket”. Det finns en risk att civilsamhället uppfattar att det betyder att man inte bör kritisera staten. Metodstöd och vägledningar kan sedan spridas från riksnivån till alla delar av organisationen. Materialet får gärna anpassas även till barn och ungdomar och bör finnas på olika språk.

Myndigheten uppmanas att ta hjälp av civilsamhället vid utformningen. Några deltagare uttrycker ett behov av att få tydlig vägledning i förebyggande syfte, eftersom det känns osäkert att behöva invänta praxis.

Några deltagare föreslår ett råd eller forum där man kan lyfta civilsamhällets gemensamma utmaningar i relation till villkoren och diskutera dessa med bidragsgivare. Det skulle kunna vara ett sätt att motverka att civilsamhället blir allt för försiktiga och börjar ägna sig åt självinsur. I bästa fall kan civilsamhällets erfarenheter av knepiga situationer utgöra en ”erfarenhetsbank” och fungera som lärande exempel. Det kräver dock att man känner tillräckligt stor tillit gentemot myndigheterna och andra organisationer för att våga blotta sina snedsteg. Ytterligare förslag för erfarenhetsutbyte och lärande mellan myndigheter och civilsamhälle var en konferens, en AI-chatt, rollspel och ett metodmaterial med olika exempel på nationell, regional och lokal nivå. Några

deltagare önskar att få en enskild kontaktperson på MUCF, i stället för flera olika handläggare. Det skulle underlätta för att skapa en förståelse för organisationen i fråga och dess bakgrund.

Övriga myndigheter och nationella aktörer

Ett antal trossamfund uttrycker viss oro över sammanslagningen av SST (Myndigheten för stöd till trossamfund) och MUCF och menar att det är viktigt att den särskilda kompetensen om trossamfund bibehålls. Några deltagare anser även att Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) borde ta ansvar för att stötta kommuner och regioner i implementeringen på lokal och regional nivå, gärna i samverkan med MUCF och CVE. Ett antal deltagare uttrycker en frustration över att Kulturrådet inte är mer aktiva i diskussionen om demokrativillkoren, vilket försvårar möjligheten till dialog med de organisationer som i huvudsak får sitt statliga bidrag därifrån. Man efterfrågar också dialog med Nämnden för hemslöjdsfrågor.

Civilsamhällets demokratifrämjande uppdrag

Det sista dialogpasset handlade om hur man ska hantera situationer där civilsamhället kommer i kontakt med antidemokratiska miljöer i syfte att arbeta demokratifrämjande. Det fokuserade också på hur man hanterar situationer där demokrativillkoren ställs mot andra rättigheter och friheter som slås fast i grundlagen och i internationella konventioner, och om hur man säkerställer att civilsamhället även fortsättningsvis kan vara en kritisk röstbärare och spegla en mångfald av åsikter och erfarenheter.

Oklarheter kring definitioner av icke-demokratiska uttalanden och ageranden

En återkommande synpunkt från civilsamhället är att det fortfarande inte är tydligt vad som anses utgöra ett icke-demokratiskt agerande eller uttalande. Enligt MUCF handlar det om att uttrycka eller förespråka åsikter som inte respekterar grundlagen och principen om allas lika värde. Man pekar på att "demokratiska värderingar" definieras i regeringsformen, och att det bland annat inbegriper föreningsfriheten.

Organisationsbidrag går dessutom att överklaga och regeringen har i propositionen öppnat upp för att fler bidragstyper kan bli överklagningsbara framöver. Flera av deltagarna från civilsamhället säger att de ser fram emot de första bedömningarna utifrån demokrativillkoren, för att få något att förhålla sig till.

Risk för ökad försiktighet och minskad mångfald

Flera civilsamhällesorganisationer menar att demokrativillkoren med stor sannolikhet kommer att göra civilsamhället mer försiktigt och att man i högre grad undviker att samverka med eller verka bland grupper som kopplas till vissa problem, konflikter, åsikter eller livsstilar. Hiphop-kulturen nämns som ett exempel på en rörelse som engagerar många men som trots det är oorganiserad. En deltagare menar att det har att göra med att gruppen förknippas med kriminalitet och gangsterkultur, och att andra aktörer därför drar sig för att samarbeta med dem.

Några deltagare menar att det finns en särskild beröringsskräck gentemot muslimska organisationer och att många muslimska företrädare tvekar att delta i offentliga sammanhang. Andra berättar att det finns en rädsla för samarbete med till exempel palestinska och auktoritetskritiska grupper då det kan leda till negativ uppmärksamhet i media och att samarbetet tolkas som ett ställningstagande en i känslig fråga. Man menar att det måste finnas utrymme för att erkänna och diskutera polarisering och skilda tolkningar för att kunna verka demokratifrämjande.

Flera deltagare uttrycker att det kan få stora konsekvenser för en civilsamhällesorganisation att överhuvudtaget vara föremål för granskning, oavsett vad processen kommer fram till. Människor vågar inte alltid nyttja till exempel förenings-

eller demonstrationsfriheten eftersom man är orolig över vad som kan dyka upp i mediala kanaler eller för att utsättas för politiska påtryckningar. En organisation lyfter som exempel att det förekommit politiska och mediala påtryckningar om att dra in organisationens offentliga bidrag eftersom man framfört åsikter som går emot normen i Sverige.

MUCF instämmer i att det finns risk för generalisering och att det därför är särskilt viktigt att bidragsgivande aktörer granskar den enskilda organisationen och inte låter sig påverkas av vad företrädare för gruppen som helhet eventuellt har gjort eller sagt. Man ser också att det finns en viss risk för att civilsamhället drar sig tillbaka och att det kan uppstå en målkonflikt när staten å ena sidan vill uppmuntra civilsamhället som demokratifrämjare och folkbildare, och å andra sidan ställer högre krav. Gällande debatter och samtal om kontroversiella frågor menar MUCF att dessa självklart ska få finnas men att det i de sammanhangen handlar om att inte låta åsikter eller tolkningar stå oemotsagda och att inte bjuda in personer som uttryckt sig antidemokratiskt.

Apropå de risker som civilsamhället anser att demokrativillkoren medför, varav ökad försiktighet är en, framhåller ett antal myndigheter att möjligheten att bedriva sin verksamhet utan statliga medel fortfarande finns. En organisation undrar om ett sådant val innebär att organisationen misstänkliggörs och hamnar i underläge om man söker bidrag i ett senare skede, men myndigheterna säger att så inte är fallet och ger exempel på betrodda organisationer som inte nyttjar statliga medel. MUCF lyfter möjligheten att informera om alternativa finansieringskällor inom ramen för stödfunktionen.

Slutligen betonar flera civilsamhällesorganisationer vikten av att fortsätta det demokratifrämjande arbetet, trots att nya villkor och krav kan skapa osäkerhet. Samordning mellan civilsamhällesorganisationer kan motverka att demokrativillkoren missbrukas eller feltolkas.

Relationen mellan olika rättigheter

Både civilsamhälleorganisationer och myndigheter uttrycker att utgångspunkten måste vara att grundläggande fri- och rättigheter gäller, och att det måste finnas utrymme för samtal om potentiella konflikter mellan rättigheter och demokrativillkoren.

Deltagarna diskuterar bland annat villkorens relation till religionsfriheten. Man konstaterar att propositionen gör vissa undantag med hänvisning till religionsfriheten, och att staten inte har rätt att lägga sig församlingens ”inre liv”. Det är dock otydligt vilken roll religionsfriheten spelar i myndigheters bedömning av organisationer som är juridiskt självständiga men har ett trossamfund som huvudman. Exempel som nämns är

studieförbund, folkhögskolor, ungdoms- och biståndsorganisationer, vilka utgör en relativt stor del av civilsamhället. Ytterligare en fråga om religionsfriheten var hur bidragsgivare ser på utövandet av religion, så som bön, i samband med andra aktiviteter. En deltagare anser att kompetensen om demokrati och religionsfrihet ofta är väldigt låg på den kommunala nivån och att det leder till godtyckliga bedömningar. MUCF uppmanas att genom den kommande stödfunktionen arbeta för en ökad likvärdighet.

Man diskuterade även den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd i förhållande till demokrativillkoren. Hur bedöms en organisation som anlitar till exempel en konstnär vars konst kan tolkas som kränkande? Räcker det om man till exempel nyanserar konsten med ett efterföljande samtal?

Att arbeta demokratifrämjande i antidemokratiska miljöer

Civilsamhällesorganisationerna har flera exempel på verksamheter som förutsätter en viss närhet till antidemokratiska miljöer. Personer med kriminell bakgrund och tidigare koppling till antidemokratiska miljöer kan använda sitt förtroende i de här sammanhangen för att stötta personer som vill lämna sin destruktiva livsstil, men det kan vara svårt att veta exakt hur långt de här personerna själva kommit i sin resa. Här blir frågan om hur långt företräderskapet sträcker sig återigen aktuell.

Några deltagare menade att demokrativillkoren kan avskräcka organisationer från att arbeta med svåra målgrupper, vilket kan innebära att man inte vågar implementera de demokratiska beslut som tagits om verksamheten. Andra ansåg att målgruppen inte har något med demokrativillkoren att göra, utan att det är tillräckligt att verksamhetens syfte är demokratifrämjande och att man agerar när något inträffar.

MUCF påtalade att de antidemokratiska aktiviteterna behöver ske inom organisationens verksamhet för att bidraget ska påverkas. Om det kommer till organisationens kännedom att en deltagare till exempel återkommande ägnar sig åt antidemokratiska handlingar utanför verksamheten, förväntas det dock att organisationen vidtar åtgärder.

Civilt motstånd

Några civilsamhällesorganisationer lyfte att civilt motstånd historiskt sett ofta visat sig främja demokratin. Företrädare för Regeringskansliet menar att det finns en viss acceptans för civilt motstånd i propositionen, men att graden av överträdelse måste beaktas. Det viktiga är att bedömningarna av sådana fall är enhetliga. Flera deltagare lyfte aktuella exempel på civilt motstånd såsom miljöaktivism och att skydda papperslösa flyktingar från att bli utvisade. Någon påpekade att ett lagbrott där man är beredd att ta konsekvenserna kan ske utan att man motverkar demokratin, men att det kan bli

komplikerat om en bidragsgivande aktör förväntas värdera syftet med en handling. Flera deltagare upplever att det är oklart var gränsen går och om man kan samarbeta med organisationer som ägnar sig åt civilt motstånd eller inte.

Risk att demokrativillkoren och stödfunktionerna utnyttjas

Deltagarna ser att det finns en risk att demokrativillkoren utnyttjas i syfte att sätta dit meningsmotståndare. Det kan handla om att man uppger falsk information, eller aktivt letar misstag inom en grupp eller organisation. Även om myndigheternas granskning kommer fram till att inga fel har begåtts så kan skadan redan vara skedd genom minskat förtroende hos allmänheten och negativ medial uppmärksamhet. Det tar tid att bygga förtroende men är lätt att rasera. Några deltagare framhåller att ju fler motståndare en organisation har, ju större risk är det att organisationen kommer att drabbas av det här fenomenet.

Det finns också exempel på hur demokrativillkor kan komma att bli en bricka i ett internt maktspel. En deltagare lyfter ett exempel där en företrädare för en organisation utnyttjat brister i en annan organisation i syfte att svartmåla den. Det visade sig att företrädaren i fråga hade ett egenintresse av att utesluta organisationen från ett större sammanhang och själv hade agerat olämpligt.

Myndigheterna är medvetna om att de kommer behöva rutiner för att hantera och värdera information som kommer från allmänheten. CVE har i andra sammanhang sett hur ”tipslådor” utnyttjas för aktivism och menar att det därför är viktigt att tänka till när man utformar stödfunktionerna. MUCF upplever inte att systemen utnyttjas i felaktiga syften idag, men är medvetna om risken.

Mediala bilder och den politiska viljan

Några deltagare menar att sociala medier inte räcker som källa i myndigheters bedömningar utan att man måste granska bredare. Å andra sidan förekommer det att dåligt underbyggda rykten och åsikter förekommer även i etablerade redaktionella medier, vilken kan göra det källkritiska arbetet svårt för de som granskar. Man befarar även att alternativmedia kommer att utnyttja villkoren för att sprida felaktig information om civilsamhällesorganisationer, som i värsta fall får fäste hos bidragsgivare. Generellt upplever många i civilsamhället att det just nu finns en överdriven medial bild av att det förekommer mycket fusk i civilsamhället vilket undergräver förtroendet för civilsamhället. Dessutom får den som vågar ifrågasätta eller nyansera exempelvis ett indraget bidrag ibland utstå hård kritik, vilket kan göra att många drar sig för det.

Civilsamhällesorganisationerna uppfattar att det finns en stark politisk vilja att stävja bedrägerier och fusk, men några deltagare menar att tilltron till demokrativillkor som lösningen på problemet är för hög och att villkoren därför riskerar att överimplementeras. Det finns andra, mer effektiva, verktyg. Personer med kriminella syften kommer ändå att söka sig till systemet för att utnyttja det, till exempel genom att starta falska föreningar. Den ökade administrationen kommer inte att stoppa dessa aktörer. Man borde satsa mer på åtgärder som kommer åt den typen av brott, med polisiärt stöd.

Några deltagare befarar att den mediala bilden av civilsamhället och det politiska fokuset på hårdare krav kommer att färga myndigheternas handläggning och bedömningar. Man menar att det är oundvikligt att det här återspeglas även hos bidragsgivare och att det kan vara svårt för handläggare att ta självständiga beslut i politiskt känsliga frågor.

Sammanfattning

Syftet med demokrativillkoren är, enligt MUCF, inte att försvåra för civilsamhället eller att begränsa vilka organisationer som kan få stöd, utan att göra bidragsgivning mer rättssäker, tydlig och enhetlig. I MUCF:s uppdrag ingår att skapa möjligheter för civilsamhället att verka, men också att säkerställa att bidragen hanteras och används på rätt sätt. Flera deltagare uttryckte under dialogen en förhoppning att de enhetliga demokrativillkoren kommer att leda till en ökad tydlighet och stringens, i stället för fler frågetecken och ökad kontrollverksamhet. Det finns dock vissa farhågor som delas av flera civilsamhällesorganisationer, de vanligaste sammanfattas nedan.

- **Otydliga definitioner.** En återkommande synpunkt är att centrala begrepp så som ”anti-demokratisk” och ”företrädare” inte är tillräckligt definierade. Man befärar att tolkningarna av begreppen kommer att bli oförutsägbara och godtyckliga.
- **Ett försiktigare civilsamhälle.** Många upplever att det redan nu finns en rädsla bland civilsamhällesaktörer att enstaka händelser ska tas ur sin kontext och rasera förtroendet för organisationen. Det finns en viss oro att demokrativillkoren spär på det fenomenet och att det leder till att civilsamhället blir alltmer försiktigt inställt till att arbeta demokratifrämjande med känsliga frågor eller grupper.
- **Demokrativillkorens relation till rättigheter och lagar.** Flera civilsamhällesorganisationer uttrycker att det är svårt att tyda hur demokrativillkoren förhåller sig till rättigheter som exempelvis konstnärlig frihet och religionsfrihet, samt lagstiftning så som lagen om anställningsskydd.
- **Svårigheter att kontrollera och styra.** Det upplevs som svårt, och i många fall problematiskt, att granska och styra medlemmars, lokalföreningars, medlemsorganisationers eller samarbetsorganisationers uttalanden och ageranden. Flera organisationer känner sig dessutom osäkra på vilka av dessa som räknas som företrädare.
- **Vad innebär det att ”ta avstånd”?** Flera organisationer känner osäkerhet kring hur man förväntas ta avstånd från ett agerande eller uttalande för att det ska anses som tillräckligt av bidragsgivaren. Man ser även ett antal risker med avståndstagande.
- **Ökad arbetsbörda.** Flera organisationer befärar att man i samband med implementeringen av demokrativillkoren kommer att behöva lägga mer tid och resurser på administration, utbildning och rutiner för kontroll.

Under dialogen diskuterades även hur civilsamhället och offentliga aktörer kan förebygga oönskade effekter till följd av implementeringen av demokrativillkoren. Nedan sammanfattas de vanligaste synpunkterna och förslagen. Fler konkreta förslag till myndigheter finns på sidan 14.

- **Undvik överdrivna åtgärder.** Civilsamhällesaktörer bör undvika att införa nya omfattande rutiner för att kontrollera att den egna organisationen lever upp till demokrativillkoren. Utgångspunkten bör vara att de befintliga rutinerna i de flesta fall är tillräckliga. Detsamma gäller myndigheter, regioner och kommuner som bör undvika onödigt långtgående krav och kontrollåtgärder gentemot civilsamhället.
- **Samordning av offentliga aktörer.** Flera organisationer uttrycker att det skulle underlätta om olika bidragsgivande myndigheter samordnade sina processer i större utsträckning. Man menar att det både skulle minska den administrativa arbetsbördan och öka enhetligheten i bedömningarna. MUCF har en viktig uppgift att samordna och säkerställa enhetlighet även på lokal och regional nivå.
- **MUCF:s stödfunktion kan spela stor roll.** Flera deltagare hoppas att de stödfunktioner som MUCF ska inrätta kommer att dämpa befarade risker i samband med implementeringen av demokrativillkoren, så som minskad tillit till, och mellan, civilsamhällesorganisationer, ökad arbetsbörda och onödiga kontrollåtgärder.
- **Dialog och kunskapshöjande insatser.** Flera civilsamhällesorganisationer önskar kunskapshöjande insatser om frågor kopplade till demokrativillkoren och betonar vikten av att civilsamhälle och offentliga aktörer för dialog och utbyter erfarenheter. Det är viktigt att känna till varandras förutsättningar och logiker för att kunna identifiera vad som faktiskt är reella risker och vilka farhågor som grundas i okunskap.

Vill du veta mer om dialogprocessen? Kontakta amanda.bengtsson@nodsverige.se

Bilaga 1: Deltagare

Civilsamhällesorganisationer:

- Civil Rights Defenders
- Civos
- Concord
- EFS - en missionsrörelse i Svenska kyrkan
- Evangeliska Frikyrkan (EFK)
- Folkbildningsrådet
- Folkets Hus och Parker
- Forum - idéburna organisationer med social inriktning
- ForumCiv
- Fremia
- Frälsningsarmén
- Förbundet Vi Unga
- Giva Sverige
- Hela Sverige ska Leva
- Ideell Kulturallians
- Internationella Vänner
- Islamiska samarbetsrådet
- Judiska centralrådet
- Kontaktnätet/Musikarrangörer i Samverkan (MAIS)
- Pingst – Fria församlingar i samverkan
- RFSL
- Riksidrottsförbundet
- Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation - RIO
- SIOS - Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige
- Skådebanan Riks
- SPF Seniorerna
- Stiftelsen Fryshuset
- Studieförbunden i samverkan
- Studieförbundet Vuxenskolan
- Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund
- Svenska kyrkan
- Svenska Röda Korset
- Svenskt Friluftsliv
- Sveriges kristna råd (SKR)
- Sveriges Ungdomsråd

Myndigheter:

- Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet (BRÅ)
- Brottsoffermyndigheten
- Folkhälsomyndigheten
- Kammarkollegiet
- Kriminalvården
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Myndigheten för stöd till trossamfund (SST)
- Regeringskansliet
- Skolverket
- Specialpedagogiska skolmyndigheten

Bilaga 2: Diskussionsfrågor

Företrädarskap och ansvar

- Hur hanterar organisationer personer som agerar eller uttalar sig i strid mot demokratiska värderingar idag? När finns det anledning att agera? Hur långt ut i organisationen sträcker sig företrädarskapet? Finns det exempel att ta lärdom av?
- Vad innebär det att "ta avstånd"? På vilken organisationsnivå sker avståndstagandet? Vilka möjligheter har organisationer att reagera och vidta åtgärder när en situation uppstår?
- Vilket ansvar har man som civilsamhällesorganisation för samverkanspartners och hur bör man förhålla sig till deras ageranden och uttalanden?

Påverkan på organisation

- Hur kommer rutiner för kontroll och granskning att påverka organisationerna? Vad kan göras för att undvika ökad oönskad administration?
- Vilka möjligheter och utmaningar har civilsamhället när det gäller egenkontroll och förebyggande arbete för att säkerställa efterlevnad av villkoren? Hur skulle CVE kunna stötta i det förebyggande arbetet?
- Hur kan en organisation hantera en anställd eller en förtroendevald som anses ha brutit mot demokrativillkoren? Hur gör organisationer idag i liknande situationer?

Civilsamhällets demokratifrämjande uppdrag

- Vilka risker för konflikt mellan demokrativillkoren och olika friheter och rättigheter (religionsfrihet, yttrandefrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet, konstnärlig frihet, mänskliga rättigheter osv) ser ni? Hur undviker vi att civilsamhällesorganisationer blir allt för försiktiga i sin verksamhet och sitt arbetssätt?
- Hur kan man hantera riskerna som det innebär att arbeta nära extremistiska och antidemokratiska miljöer med syftet att ge människor en andra chans och att verka demokratifrämjande? Hur förhåller sig demokrativillkoren till verksamhet som har beröringspunkter med aktivism och civil olydnad?
- Finns det risk att demokrativillkoren och stödfunktionerna utnyttjas i felaktiga syften och hur undviker vi det?

Bilaga 3: Utdrag ur proposition 2023/24:119

4 a §

Stöd får inte lämnas till en organisation om den eller någon av dess företrädare som agerar inom ramen för verksamheten

1. utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker en persons grundläggande fri- och rättigheter,
2. diskriminerar personer eller grupper av personer eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,
3. försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden som anges i 1 eller 2, eller
4. motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Stöd får inte heller lämnas till en organisation om det framkommer att någon av dess samarbetsorganisationer, eller en företrädare för samarbetsorganisationen, agerar på ett sådant sätt som anges i första stycket.

4 b §

Om en organisation, dess företrädare, organisationens samarbetsorganisation eller samarbetsorganisationens företrädare har agerat på ett sådant sätt som anges i 4 a §, får stöd ändå lämnas till organisationen om det finns särskilda skäl. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om

1. organisationen har tagit avstånd från agerandet,
2. organisationen har vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att agerandet inte upprepas,
3. det är fråga om ett enstakaagerande, och
4. agerandet ligger långt tillbaka i tiden.

Vid allvarliga överträdelser av en samarbetsorganisation, eller dess företrädare, ska det vid bedömningen även särskilt beaktas om samarbetet har avbrutits.